

tekst josé meijer

COMMUNITIES BIJ NATUURMONUMENTEN

Met open armen richting de maatschappij?

De relatie tussen natuurbeheer(ders) en de maatschappij is de afgelopen decennia sterk veranderd en de term 'maatschappelijk natuurbeheer' is niet meer weg te denken uit het vakgebied.

Natuurmonumenten - Foto: Lars van den Brink

Natuurmonumenten geeft met *communities* vorm aan de betrokkenheid van de maatschappij bij zijn werk. Deze manier van werken is een voorbeeld van de verschuiving van *government* naar *governance*. De mondigere burger 'eist' een rol voor zichzelf op: hij wil meedenken en meedoen en hij neemt ook zelf het initiatief. Waar de overheid vroeger zelf haar beleid ontwikkelde en strak stuurde op de uitvoering daarvan, praat de burger nu mee over beleids- en planvorming. In deze participatiemaatschappij geeft de overheid de maatschappij haar eigen verantwoordelijkheid, bijvoorbeeld in de zorg en het onderwijs en ook in het natuurbeheer.

Dat deze trend ook de groene sector niet ongemoeid laat, is goed te herkennen in het overzicht dat Mattijssen en collega's (2015) maakten van burgerinitiatieven in het natuurbeheer. Zij brachten meer dan 260 initiatieven in kaart met een keur aan activiteiten. Deze groepen mensen houden zich niet alleen bezig met het klassieke idee van natuurbeheer – het snoeien van wilgen – maar ook met het inrichten van nieuwe natuur door onder andere het aanplanten van bomen.

Natuureducatie, ecologische monitoring of zelfs politieke beïnvloeding in planvorming behoren tot de werkzaamheden van deze groepen. Natuurmonumenten is, als natuurbeherende organisatie, niet ongevoelig voor de invloeden van de participatiemaatschappij. Ook bij het beheer in hun natuurgebieden zijn burgers betrokken: er zijn duizenden vrijwilligers die zich, op uitnodiging van Natuurmonumenten, inzetten in het beheer van natuurgebieden. Maar daarnaast weten ook steeds meer burgerinitiatieven Natuurmonumenten te vinden. Natuurmonumenten wil, naast de waardevolle vrijwilligersprojecten, ruimte bieden aan deze initiatieven. Omdat de ideeën niet altijd in lijn zijn met de doelen van de organisatie, is het zoeken naar 'gemeenschappelijke grond'. Dit betekent uiteraard geven en nemen, maar dit proces heeft ook veel potentie. Natuurmonumenten verbreedt namelijk zijn netwerk, creëert draagvlak onder een meer divers publiek en weet beter wat er speelt in de omgeving. Kortom, Natuurmonumenten staat open voor de maatschappij.

Uit ons inventariserende onderzoek blijkt dat dit goed gaat: volgens boswachters en betrokkenen verbetert de natuur- en landschapskwaliteit door het werk van de communities, de relatie met de omgeving wordt versterkt en daarnaast biedt het soms ook financiële voordelen. Dit artikel bespreekt de verschillende vormen van communities bij Natuurmonumenten en de resultaten die de werkwijze oplevert.

Communities bij Natuurmonumenten

In de eerste handreiking definieert Natuurmonumenten een community als 'een netwerk van mensen met hart voor de natuur rondom een gebied (...)

© Natuurmonumenten - NAMO81038

betrokken bij dit gebied en die bij Natuurmonumenten ruimte krijgen voor eigen initiatief', bestaande uit circa twintig mensen. In een community werken Natuurmonumenten, burgers en andere organisaties samen. Dat kan door samen te beheren en samen plannen te maken: samen te werken aan een doel. Drie jaar na de introductie staat de teller rond de tachtig en met ons onderzoek hebben we van ongeveer vijftig communities een gedetailleerd beeld kunnen schetsen. Uit de telling blijkt dat ongeveer de helft van de communities sinds de eerste handreiking uit 2013 is opgezet. De andere helft is dus ouder; de oudste werd al in 1949 opgericht.

De bovenstaande definitie van communities kan door de inventarisatie worden aangescherpt. In ongeveer de helft van de communities kwam het initiatief, zoals het een burgerinitiatief betaamd, van een maatschappelijke partij. Actieve burgers klopten bijvoorbeeld aan bij de boswachter of beheerder van een gebied met een wens om karakteristieke hekwerken in de Nieuwkoopse Plassen te herstellen of de houten weidemolens in het Wormer- en Jisperveld te onderhouden. In andere gevallen nam Natuurmonumenten het initiatief om een community op te starten, bijvoorbeeld in het geval van Klankbordgroep Kardinge of de Vrijwillige beheerders van De Klencke. Deze twee vormen, waar de mate van initiatief het leidende principe is, lijken de definitie te bijten. Maar kennis over de participatieladder biedt daar uitkomst. Deze ladder omschrijft de invloed die burgers hebben in planvorming en de mate van vrijheid die ze hierbij krijgen (zie ook Pröpper, 2010). Op de hoogste van de zeven treden zijn burgers initiatiefnemer tot bijvoorbeeld verbeteren van recreatieve voorziening in een gebied, nemen zij hun eigen besluiten en worden zij ondersteund door de organisatie door middel van kennis, materiaal en kunde. Op het middelste niveau zijn burgers nauw betrokken bij bijvoorbeeld de beheeractiviteiten, denken ze mee over nieuwe inrichting, maar blijft Natuurmonumenten eindverantwoordelijk. Op het laagste niveau zijn burgers slechts toehoorders of uitvoerder van beheer, zonder dat zij zeggenschap hebben over het beleid van de organi-

José Meijer werkt als docent-onderzoeker Mens & Natuur op Hogeschool Van Hall Larenstein. Ze is projectleider van het KCNL project Communities van Natuurmonumenten, waarin Hogeschool VHL samen met Natuurmonumenten onderzoek doet naar de succes- en faalfactoren van participatieprojecten. Meer informatie: jose.meijer@hvhl.nl.

satie. De rol van communities bevindt zich op het middelste en het hoogste niveau. Hoewel bij Klankbordgroep Kardinge en Vrijwillige beheerders van De Klencke het initiatief niet bij de burger lag, denken de burgers daar wel op actieve manier mee over plannen in de gebieden. Ze worden steeds zelfstandiger en groeien langzaamaan door naar het hoogste niveau van invloed.

Hoe ziet een community eruit?

De geïnventariseerde communities bestaan gemiddeld uit vijftien tot twintig deelnemers. Vaak zijn dat direct omwonenden. Zij zijn in tachtig procent van de communities vertegenwoordigd en bij elf (van de vijftig) communities zijn zij de enige groep die vertegenwoordigd is. Maar het merendeel van de groepen is divers: ook buurt- en natuurverenigingen en recreatiegroepen nemen vaak deel. Gemiddeld zijn er ongeveer vier verschillende partijen betrokken, in sommige communities zijn meer dan tien verschillende partijen vertegenwoordigd. Het voordeel hiervan is dat, door de nauwe samenwerking met verschillende partijen, de relatie met de omgeving versterkt (zie Klankbordgroep Kardinge). Daarnaast leren de partijen over elkaars denkbeelden en van elkaars kennis en spreken ze elkaar aan op verantwoordelijkheden.

Wat levert het werken met communities op?

Dat het faciliteren en aansturen van communities tijd kost, valt niet te betwisten. Initiatieven kloppen lang niet altijd vanzelf aan bij de juiste deur. Daarvoor heeft een natuurbeherende organisatie een netwerk nodig én een open, positieve grondhouding. Maar ook het ondersteunen en onderhouden van een community kost tijd. Boswachters bij Natuurmonumenten geven aan dat dit hun per community gemiddeld drie uur per week kost. Hoewel dat niet veel lijkt, kan het door individuen als zwaar worden ervaren: burgers kunnen soms best veeleisend zijn. Daar staat echter tegenover dat de deelnemers aan een community aangeven gemiddeld zeven uur per week te besteden aan de community. Zij brengen daarnaast een grote hoeveelheid energie, kennis en kunde mee die, wanneer zij wordt gecombineerd met de inzet van boswachters, kan leiden tot mooie resultaten. De communities blijken meerdere voordelen te hebben voor Natuurmonumenten. Niet alleen ecologische, maar ook sociale en financiële baten worden benoemd door de respondenten. In bijna alle gevallen dragen de communities bij aan het verhogen van de kwaliteit van het gebied: soorten zoals de knoflookpad worden beschermd, gentiaanblauwtjes gemonitord, heide wordt beheerd door een schaapskudde of de toegankelijkheid wordt verbeterd door maaiwerkzaamheden. De communities dragen vaak bij aan het in stand houden van specifieke habitats die alleen kleinschalig/handmatig kunnen worden beheerd en dat is arbeidsintensief. Zónder inzet van communities zouden deze habitats onder druk kunnen komen te staan. In sommige gevallen zorgen de communities ook voor een financieel voordeel: verantwoordelijkheden worden gedeeld en nieuwe ontwikkelingen (zoals het plaatsen van bankjes, of groter: het aankopen van grond) worden nu financieel ondersteund door de omgeving. Het betrekken van burgers door middel van communities verrijkt daarnaast de relatie van Natuurmonumenten met de maatschappij. De community draagt bij aan een goede beeldvorming van de organisatie, het draagvlak en de zichtbaarheid die ze heeft in de omgeving. Burgers en maatschappelijke partijen begrijpen

Natuurmonumenten - Roelof Bos

Natuurmonumenten beter, hebben meer inzicht in de keuzes die ze maken en voelen zich meer betrokken bij de organisatie. En voor een natuurbeherende organisatie die met beide benen in de maatschappij wil staan, is dit van levensbelang.

Natuurmonumenten staat niet stil

De betrokkenheid van burgers bij natuurbeheer heeft door het nieuwe concept communities een boost gekregen bij Natuurmonumenten. Behalve door het geven van donaties en het deelnemen aan vrijwilligerswerk kunnen burgers nu op meer manieren participeren bij deze natuurorganisatie. Met communities heeft Natuurmonumenten de deur opengezet voor initiatief van burgers en blijft de organisatie ruimte bieden aan vrijwilligers. Met communities zijn nu goede eerste ervaringen opgedaan, maar tijd voor bezinning is cruciaal. Wat gaat goed en hoe kan het beter? Deze vragen beantwoorden we in het vervolg van het onderzoek.

Literatuur

- Mattijssen, T.J.M., Buijs, A.E., Elands, B.H.M., & van Dam, R.I. (2015). De betekenis van groene burgerinitiatieven; analyse van kenmerken en effecten van 264 initiatieven in Nederland. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen UR.
- Pröpper, I. (2010). De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders. Bussum: Coutinho